

**Проект
„Стратегическо партньорство между бизнеса и
професионалното обучение за дуално обучение“
(ФокусДуал)**

ERASMUS+ Programm, KA 2, Nummer 2016-1-BG01-KA202-023737

**Учебна програма
за обучение на наставници**

2017-2018

"The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein."

Учебната програма за обучение на наставници е разработена като Интелектуален продукт O2 в рамките на проекта на ДП БГЦПО FocusDual - "Стратегическо партньорство между бизнеса и професионалното обучение за дуално обучение" ("FocusDual"), 2016-1-BG01-KA202-023737, съфинансиран по програма на ЕК ERASMUS +, KA2.

Учебната програма за обучение на наставници е разработена в рамките на проект ФокусДуал с ръководното участие на партньора от Австрия Berufsförderungsinstitut Oberösterreich (BFI) - Институт за насърчаване на професионалното обучение Горна Австрия.

В хода работните срещи и разговорите между партньорите по проекта, учебната програма за обучение на наставници е многократно обсъждана и доразвита от координатора на проекта ДП БГЦПО и е приспособена към рамковите условия в България за провеждане на дуално обучение, обучение на практиканти, стажанти, младежи по схеми за чиракуване, новоназначени работници и служители.

Целта е създаване на оптимална възможност за устойчивост на този резултат от проекта и неговото използване в непосредствената учебна практика.

Въведение

Обучението на наставници придобива все по-голямо значение с регламентирането на дуалното обучение – в Закона за професионалното образование и обучение, чл. 17а обучение чрез работа (дуално обучение), и Наредба № 1 от 8.09.2015 г. за условията и реда за провеждане на обучение чрез работа (дуално обучение), издадена от министъра на образованието и науката, обн., ДВ, бр. 70 от 11.09.2015 г., в сила от 11.09.2015 г., актуализирана от 15 май 2018 г. Тъй като дуалното обучение за лица над 16 години към момента на изготвяне на учебната програма за обучение на наставници е в ход на усъвършенстване, са възможни промени в регламента

Дуалната форма на обучение изгражда по-тясна връзка между теория и практика, обучение и икономика, и мотивира младите хора да изучават професия чрез непосредственото практическо приложение на придобитите знания и възможността за добра реализация на пазара на труда.

За успешното прилагане не само на дуалното обучение, но и на обучението на практиканти, стажанти, на участници в схеми за чиракуване, както и при въвеждането в работа на новопостъпили работници и служители, подкрепата от страна на наставниците е от решаващо значение.

Важни изводи на база опыта на държавите-партньори:

Обучението на наставниците е ключов момент в прилагането на дуалното обучение и от неговия успех зависи до голяма степен качеството на прилагане та тази форма на обучение, както и мотивацията на бизнеса да участва в нея.

Програмата е примерна и би следвало да се разгледа от вземащите решения държавни органи с цел утвърждаване на рамкова програма за провеждане на обучение на наставници, за да се гарантира неговото качество и полезност.

Програмата се приспособява, прецизира и детайлизира от всеки обучаващ на наставници според актуалната нормативна уредба, специфичните рамкови условия на всяко обучение и индивидуалните характеристики и потребности от обучение на целевата група.

С цел постигане на необходимото качество на обучението, то би трябвало да се провежда само от оторизирани за тази цел обучаващи институции – проверени по определени критерии: безспорен капацитет и дългогодишен опит в обучението на възрастни/наставници, доказано качество на обучението, наличие на обучаващи с андрагогически опит, провеждащи атрактивно и интригуващо обучение.

Препоръчително е първоначално държавата да възлага на тези обучаващи организации обучението на наставници, за да се гарантира качеството на процеса. Също така държавата да подпомага финансирането на обучението на наставници: със средства от държавния бюджет, от европейските фондове, от други международни програми и проекти. С течение на времето обучението на наставници ще започне да се финансира от фирмите. Не е желателно то да се финансира от самите наставници. Възможна е комбинация от източниците на финансиране.

Вид и продължителност на обучението на наставници

Обучението за наставници се провежда задължително в присъствена форма, съчетана с последваща самостоятелна работа. Обучението се провежда на два етапа: въвеждащо, включващо теоретична и практическа подготовка с цел придобиване на първоначални знания и умения, и последващ семинар след определен период на практикуване на наставничество с цел споделяне и осъзнаване на придобития опит и надграждане с нови знания и умения.

Препоръчителната продължителност на въвеждащото обучение е 32 уч. ч., като учебните часове на основния семинар са разпределени в теория - 20 уч.ч. и практика – 12 уч. ч. След определен период от време следва задължителен втори семинар с продължителност от 8 до 16 уч. ч. за споделяне на опит, коментиране на трудности и надграждане на уменията.

Препоръчително е въвеждането на последващи семинари за опресняване на придобитите знания, умения и опит поне веднъж годишно, за което трябва да се търси разбирането и съгласието на работодателите. За тези опреснителни семинари препоръчителната продължителност е от 8 до 12 уч. ч.

Присъствената форма на обучение трябва да бъде съпроводена от непрекъснато самостоятелно учене и подобряване на знанията и уменията.

Целева група

Целевата група се състои от работници/служители в предприятия/фирми, които са избрани от своите работодателите съгласно критериите от приетия понастоящем регламент за провеждане на дуалното обучение – образование, квалификация, опит в професията, др. Те са натоварени от работодателите с организацията и провеждане на практическото обучение на работното място в рамките на дуалното обучение, на обучението на безработни лица по различни схеми, на практиканти, стажанти, чираци и/или новоназначени работници/служители.

Цел на обучението на наставници

Главната цел на обучението на наставници е придобиване на общи знания и практически умения в областта на професионалната и трудова педагогика и на андрагогията, в частност придобиване на методически, дидактически, организационни и социални компетентности, както и личностни качества, задължителни за обучаващи лица, с цел успешно планиране, провеждане, контрол и оценяване на обучение на работното място.

Наставниците са в ролята на мултипликатори на своите добри професионални знания и умения при практическото обучение на конкретно работно място. Те трябва да познават регламента на фирменото/дуалното обучение, да придобият подготовка за предаване на знания и умения, да усъвършенстват своите способности за екипна работа, правилна комуникация на работното място и справяне с конфликтни и други критични ситуации в процеса на адаптиране

на обучаваните към трудовата среда и тяхното обучение по професията/специалността. Освен това те трябва да способстват за приобщаването на обучаваните към фирмената култура, философия и стратегия, за да се превърнат те в утрешни пълноценни нейни работници/служители.

Конкретни учебни цели:

Обучаваният наставник придобива общи знания и практически умения по методика на обучението на възрастни и подрастващи на работното място. Той се запознава с нормативната база и общите условия на обучение във фирмата, както и с успешни европейски практики.

Обучаваният наставник получава знания и придобива умения за самостоятелно планиране на обучението на работното място, за подготовка, провеждане, контрол и оценяване на учебния процес, както и допълнителни социални умения, свързани с правилна комуникация с обучаваните, избягване / управление на конфликти, умения за насърчаване на ученето и мотивация на обучаваните за учене и труд, свързани с гарантиране успеха на обучението.

Приложение на знанията

Придобитите знания и умения се използват при обучение на възрастни и подрастващи на работното място, при планиране, подготовка, провеждане, контрол и оценяване на обучението с цел осигуряване на максимални условия за ефективно обучение и производителен труд и като крайна цел - на добре квалифициран персонал за фирмата.

Ползи за предприятието

Директни ползи: Дуалното обучение помага за решаване на проблемите с намирането на квалифициран персонал, за създаването на собствен персонал с подходяща квалификация – чрез висококачествено обучение в конкретна реална работна среда. Неговото осигуряване е възможно чрез обучение на определени служители от фирмата за придобиване на допълнителни квалификации като наставници. Наличието на обучен персонал за провеждане на ефективно обучение на работното място е един от основните критерии за участие в дуално обучение.

Косвени ползи: Чрез участие в дуалното обучение работодателите въздействат върху процеса на професионалното обучение като цяло – на системно ниво и конкретно на определени лица - наставници, както и в следствие на практиканти, чираци, стажанти, новоназначени, включени в дуално обучение, пр., с цел повишаване качеството на работната сила. Наред със създаването на добре подготвен бъдещ персонал за фирмата се намалява времето за „сработване“ на нови работници и служители. Така се постига сигурност за предприятието, която дава възможност за растеж и внедряване на иновации.

Контрол на резултатите и приключване

Обучението приключва с писмена методическа разработка на една учебна единица въз основа на примери от настояща или бъдеща практика на наставника. Целта на провеждането на изпита е обобщаване на знанията и тестване на практическото им приложение. След успешно приключване на изпита участниците получават удостоверение за преминато обучение по образец.

Резултати от обучението на наставници

Обучените наставници са придобили основни знания и умения, свързани с процеса на планиране, провеждане и оценяване на обучение на конкретно работно място във фирмата, организационни умения, които им дават възможност за поемане на допълнителна дейност като обучаващи, комуникационни умения, придаващи им увереност за провеждане на самостоятелни действия с обучаваните, развити личностни качества, необходими на всеки обучаващ.

Знания: Наставниците трябва да придобият общи знания за:

- Нормативната база за провеждане на професионално обучение, в частност на практическо обучение на конкретно работно място – общи знания за основните документи, регламентиращи учебен процес: ЗПОО, ДОС, НИП, учебен план, учебна програма, график на обученията, учебни материали, учебна документация и изготвянето ѝ, дневник на обучението и неговото водене и значение, др.
- Необходимостта от обучение във фирмата, значение и специфика на фирменото и дуалното обучение,
- Същността на дуалното обучение – предимства за фирмата, начин на провеждане, отговорности на участващите страни, договор за обучение, Наредба, ръководства и помощни средства,
- Същността на процеса на обучение – планиране, подготовка, провеждане, оценяване, обратна връзка.
- Общи знания за трудово право – права и задължения на обучаваните и фирмата.

Умения: Наставниците трябва да притежават следните умения:

- **Социални умения** за: правилна комуникация и подходящ подход с обучаваните, стимулиращ към учене и труд, разпознаване на възрастови и индивидуални особености, мотивиране за активност в процеса на обучението, поставяне на постижими цели, избягване/справяне с конфликтни ситуации, екипност в работата, др.
- **Организационни умения** за: поемане на допълнителна, отговорна и отнемаща време задача наред с основните им професионални задачи в компанията, лично планиране на времето, планиране, провеждане и оценяване на практическото обучение на конкретно работно място във фирмата, логистика на обучението – снабдяване с необходимите машини, инструменти, материали и пр., спазване на ЗБУТ, работа с Дневника на обучаваните, справяне с проблеми при обучението – изоставане, неразбиране, трудности при овладяване на задължителните теми от учебния план, др.
- **Методически умения** - предаване на знания и умения за: избор и подготовка на подходящи практически задачи и учебни/помощни материали, ясно формулиране на задачата за деня, даване на разбираеми и точни указания за изпълнението ѝ – алгоритъм на необходимите действия, демонстриране на дейности/операции/процеси, оценяване на изпълнението на задачата и отразяване в Дневника на практическото обучение на обучавания, правилно формулиране на резултата от работата на обучавания –

мотивиращо, но с поднесени подходящо забележки и аргументи към тях на база фирмени изисквания, политика и стратегия, параметри на клиенти, стандарти и пр., насърчаване към усъвършенстване, при необходимост допълнително разясняване на теорията.

- **РЪКОВОДНИ УМЕНИЯ** за: владеене на ситуацията и процеса, налагане на подходящ ред и дисциплина, спазване на графици и планове, приобщаване на обучаваните към фирмената политика, стратегия и култура, ръководене на процеса на тяхното обучение, показване на авторитет, личен пример и насърчаване за следване и подражание.

Компетентности/нагласи/лични качества:

- Гъвкав подход при работа с обучаваните,
- Уважение и търпение към обучаваните и грешките им,
- Чувство за отговорност към техния успех и имиджа на фирмата,
- Издръжливост за поемане на допълнително натоварване,
- Съчетаване на повече дейности и отговорности,
- Бързи реакции,
- Отношение на покровителстване, защита и грижа за обучаваните.

Тематични блокове в програмата

Програмата за обучение на наставници съдържа три основни тематични блока:

- **Теоретичен:**
Обучението като процес,
Нормативна база,
Фирмено/дуално обучение,
Трудово и социално право.
- **Практически:**
Планиране и организация на обучение,
Формулиране на постижими цели,
Организиране на мотивираща учебна среда,
Разработване на подходящи учебни материали,
Условия за насърчаване на учене и труд,
Специфика на целевата група обучавани,
Избягване/Овладеяване на възможни критични ситуации в обучението,
Използване на методи за обучение – с акцент върху индивидуално обучение,
самостоятелно учене, учене в малки групи,
Формиране на задължително необходими ключови компетентности,
Разработване на учебно-трудова задача, на учебен план и учебен график,
Разработване на учебни и помощни материали,
Оценяване на резултати от обучение.

- **Съпътстващ - социални умения:**

Роля и позиция на наставника, отговорности, принос за успеха на обучението и фирмата,
Личност на наставника, качества,
Комуникация – вербална и невербална,
Конфликти и избягване/справяне с тях,
Екипност.

Всеки обучаващ на наставници решава конкретно за всяко едно обучение в какъв ред да комбинира темите и с каква конкретна продължителност да отработва тези теми – той трябва да има повече гъвкавост и свобода да се съобрази с входящото ниво, особеностите на конкретната група наставници и рамковите условия за провеждане на обучението.

ПРИМЕРЕН УЧЕБЕН ПЛАН

Изграден на принципа „От общото към конкретното“

Тематичен блок 1: Общи основи за обучение на наставници – 4 уч.ч.

Необходимост от обучение във фирмата
Нормативна база – най-важни регламенти
Теории, концепции и подходи за практическо и дуално обучение

Тематичен блок 2: Планиране и подготовка на учебен процес – 4 уч.ч.

Подготовка и планиране на обучението
Организация на практическо обучение
Изготвяне на планове и материали за обучение, на учебна документация
Осигуряване на подходяща учебната среда

Тематичен блок 3: Провеждане на обучение на работното място – 8 уч.ч.

Условия, насърчаващи ученето
Специфика на целевата група и съобразено обучение - при подрастващи и възрастни
Критични ситуации в учебния процес
Роля на наставника
Необходими умения на наставника – методически, организационни, социални, личностни
Оценяване на обучението

Тематичен блок 4: Методи за обучение – 4 уч.ч.

Методи, подходящи за обучение в малки групи, за индивидуално обучение и оценяване на постиженията на обучаваните

Тематичен блок 5: Практически умения – 12 уч.ч.

Разработване на учебно-трудова задача
Разработване на учебна програма и учебен график
Разработване на учебни материали

РАЗРАБОТКА НА ПРИМЕРЕН УЧЕБЕН ПЛАТ С ТЕМИ

Тематичен блок 1: Общи основи за обучение на наставници

Titel	Общи основи за обучение на наставници
Zeitplan	4 уч. ч.
Inhaltsdarstellung	Необходност от обучение във фирмата Нормативна база – най-важни регламенти Теории, концепции и подходи за практическо и дуално обучение
Lernziele	Участниците в обучението да бъдат информирани относно същността на дуалната система, нормативна уредба на дуалното обучение, най-важните документи, предписания, изисквания, теории, концепции при прилагането на дуалното обучение
Methoden	Презентация на обучаващия, доклад, работа по групи с нормативни документи
Lehrmaterialien	Нормативни документи, видеа, презентации
Auswertung und Beurteilung	Писмена проверка за знанията, напр. чрез Multiple Choice Test

Тематичен блок 2: Планиране и подготовка на учебен процес

Titel	Планиране и подготовка на учебен процес
Zeitplan	4 уч.ч.
Inhaltsdarstellung	Подготовка и планиране на обучението Организация на практическо обучение на конкретно работно място Изготвяне на планове и материали за обучение, на учебна документация Осигуряване на подходяща учебната среда
Lernziele	Запознаване на участниците в обучението със систематичния подход при планиране на обучение и придобиване на умения за прилагането му. Придобиване на знания и умения за организация и структуриране на учебен процес и създаване на оптимална учебна среда.

	<p>Запознаване с възможностите на добре планираното използване на методи и техники за обучение</p> <p>Подготовка на участниците за ролята им на предаващи знания и умения – тренери/наставници - като модератори на съвременния учебен процес.</p>
Methoden	презентация, брейнсторминг, мисловна карта, работа по групи,
Lehrmaterialien	Flipchart, Multimedia
Auswertung und Beurteilung	Практическа задача

Тематичен блок 3: Провеждане на обучение на работното място

Titel	Провеждане на обучение на работното място
Zeitplan	8 уч. ч.
Inhaltsdarstellung	<p>Условия, насърчаващи ученето</p> <p>Специфика на целевата група и съобразено обучение - при подрастващи и възрастни</p> <p>Критични ситуации в учебния процес</p> <p>Роля на наставника</p> <p>Необходими умения на наставника – методически, организационни, социални, личностни</p> <p>Оценяване на обучението</p>
Lernziele	<p>Запознаване с основни взаимовръзки между дидактика, методика, реторика, комуникация, с ролята на обучаващия в учебния процес и в комуникацията.</p> <p>Придобиване на умения за самоанализ и разпознаване на особености на обучаваните.</p> <p>Познаване на най-важните теории за ученето и тяхното значение.</p> <p>Придобиване на умения за гъвкавост при непланирани обстоятелства и ситуации, справяне с критични ситуации</p> <p>Придобиване на знания и умения за използване на различни методи за обучение и комуникация</p> <p>Придобиване на умения за разпознаване на стилове на учене и ръководене</p>

	Проява на креативност Осъзнаване на ролята на наставника.
Methode	презентация, работа по групи, казуси
Lehrmaterialien	Flipchart / планове / работни карти за упражнения
Auswertung und Beurteilung	Практическа задача с групово презентация

Тематичен блок 4: Методи за обучение

Titel	Методи за обучение
Zeitplan	4 уч. ч.
Inhaltsdarstellung	Методи, подходящи за обучение в малки групи, за индивидуално обучение и оценяване на постиженията на обучаваните
Lernziele	Обучаваните получават знания и указания за използването на индивидуален коучинг, оценяване успеваемостта на отделен обучаван и на малки групи. Разглеждат подходящи методи за практическо обучение. Умения за използване на методи при разпознаване и оценяване на пречки и конфликти в групата, подход към „трудни“ обучавани – оценка на възможностите им, справяне с пречки и предразсъдъци, решаване на проблеми – лични или в обучението.
Methoden	презентация, ролеви игри
Lehrmaterialien	Flipchart / работни карти / въпросници
Auswertung und Beurteilung	Разработване на учебно-трудова задача

Тематичен блок 5: Практически умения

Titel	Практически умения
Zeitplan	12 уч. ч.
Inhaltsdarstellung	Разработване на учебно-трудова задача Разработване на учебна програма и учебен график Разработване на учебни материали
Lernziele	Упражняване върху наученото в предходните тематични блокове за изготвяне на учебни материали. Усвояване на системен подход. Упражняване за изготвяне на учебна документация.
Methoden	Работа по групи, самостоятелни задачи, метод на водещия текст
Lehrmaterialien	Flipchart, Beamer, мостри на учебна документация
Auswertung und Beurteilung	Разработване на учебен документ по избор на обучаващия